

La Torre **FERRERA**

Els reis a Mont-ras

Francesc Matlleria Deulofeu

**Els miners de Mont-ras,
*Sociedad Unión Minera 'Irrompible'***

Viu el Nadal

a Mont-ras

2024-2025

Organitza:

Ajuntament
de Mont-ras

Col·laboren:

Diputació de Girona

Amics del Pessebre
Baix Empordà

Edita:

Associació Sociocultural Mont-ras al Cor

Redacció i publicitat:

latorreferrera@gmail.com

<https://www.latorreferrera.com/>

Tel. 629 642 981

Direcció i coordinació:

Anna Vigatà Castells

Consell de redacció:

M. Àngels Bernadet Martínez

Pilar Giménez Puig

Xavier Grañén Bosch

Martí Sabrià Deulofeu

Col·laboradors:

Teresa Bonal Bastons

Maria Bruguera Martí

Ferran Cros Cugat

Josep Maria Farreró Carolà

Miquel Llenas Janoher

Montse Pujol Salabert

Rosa Maria Masana Ribas

Núria Sàbat Ortíz

Fundació Josep Pla

Maquetació:

Alexandra Ulpat

Xarxes socials:

Èlia Pagès Alsina

Ariadna Ros Alsina

Fotografia:

Xavier Grañén Bosch

Publicitat:

Martí Sabrià Deulofeu

Impressió:

Gràfiques Trema. Arbúcies

Dipòsit legal:

GI.1386/2007

Amb la col·laboració de:

Diputació de Girona

Ajuntament de Mont-ras

Correcció:

Marta Padrós Coll

La revista es reparteix gratuïtament a tots els domicilis del municipi. Si algun veí no la rep o algú no resident o un organisme vol rebre-la habitualment, pot posar-se en contacte amb nosaltres per correu electrònic. Aquesta publicació no comparteix necessàriament les opinions signades pels col·laboradors.

EDITORIAL

El Nadal s'acosta i sempre es diu que és temps de retrobament amb família i amics, és temps per al record i, per què no? per a la nostàlgia. Festes com els Reis Mags, el Tió, les nits màgiques de Nadal... festes que cada cop sembla que estiguin més destinades a compartir espai amb les que ens arriben d'altres contrades. Totes són benvingudes si contribueixen a alegrar els desitjos dels més petits, sempre que els adults hi apliquem una bona dosi de mesura.

Possiblement sigui aquesta nostàlgia que ens fa pensar que qualsevol temps passat fou millor, la que ens ha portat a fer la famosa arqueologia de bagul. A partir de sol·licituds rebudes hem pogut rescatar informació que, traient-la a la llum, lliurem de caure en l'oblit.

Altres han estat les troballes i la informació que ens han fet arribar algunes col·laboradores, totes plegades ens aporten quelcom important que defineix una societat que també es desdibuixa en l'horitzó.

Aprofitem aquest Nadal per reviure i explicar, a la vora del foc, allò que alguns joves ja no viuran.

Bon Nadal!

Equip de redacció

SUMARI

Els primers reis de Mont-ras (1983). 4

La tradició. El Pessebre. 9

Les mines de Mont-ras. 10

Francesc Matlleria Deulofeu. L'amo de Roques d'Ase i un peculiar testament... 14

Platillo de paraules: seleccions literàries. 19

Quelcom dels miners de Mont-ras i de la *Sociedad Unión Minera 'Irrompible'* (1918- 1923). 22

Els minerals com a font de riquesa a Mont-ras. 28

Les mines de Mont-ras. Mines, Pedrera d'en Zamora, Font de la Teula i Mirador. 33

Ninotaires. 37

Gastronomia. 38

www.mont-ras.cat

621 219 300

@ajuntamentdemont-ras

ajuntamentdemont-ras.poblegentil

ELS PRIMERS REIS DE MONT-RAS (1983)

Montse Pujol i Martí Sabrià

Reis al balcó de l'ajuntament llegint el discurs. Gener de 1984. Col·lecció família Pujol Salabert

La celebració de la nit de Reis es una tradició arreu dels Països Catalans i també a altres indrets de la península i de l'Amèrica llatina. Es tracta d'una festa cristiana durant la nit del 5 de gener, la vigília del dia de Reis o Epifania. Té el seu origen en el naixement de Jesús a Betlem on, segons la tradició, l'infant va rebre la visita de 3 savis que van arribar al portal seguint l'estrella d'Orient per oferir-li or, encens i mirra. Ara, en aquesta nit màgica, els reis porten regals als infants i sovint també als grans.

En altres indrets del planeta hi ha altres figures màgiques encarregades de portar els regals: el Pare Noel, molt estès a les societats occidentals, Santa Claus o el Belsnickel a Alemanya i Àustria. A les darreries del segle XIX s'iniciaren les primeres cavalcades de Reis a Catalunya i durant el XX es van estendre a la majoria de pobles i ciutats del país. Les més antigues són les de Barcelona (1800), Berga (1814) i Igualada (1895). Al País Valencià la més antiga és la d'Alcoi (1866) i a les Balears, la de Palma (1940).

A les cavalcades, els Reis es fan acompanyar de patges, encarregats de recollir les cartes i preparar els regals. Els nens i els grans acostumen a esperar-los amb torxes o fanalets per il·luminar el camí. Aquesta festa, a Mont-ras no va arribar fins al gener de 1983.

Més de quaranta anys després, hem remogut el bagul dels records per buscar la llavor dels nostres Reis de l'Orient i han aparegut records i fotografies, amb sorpreses i lapsus de memòria, però encara molta il·lusió.

Tot va començar el 26 o el 27 de desembre del 1982, un dia en què van coincidir les mateixes intencions al voltant d'un cafè. Aquell mateix matí, en Joan Ferrer de la Torre, esmorçant, proposava al seu fill Josep una sortida amb cavalls. Ells dos i la Conxita Sais, per repartir caramels pels carrers i posar una mica de màgia a la nit freda i fosca de Reis. En aquella època els nens i les nenes de Mont-ras anàvem a les vil·les de les rodalies a esperar-los. La Conxita i en Josep eren joves genets experts i seria una sorpresa per a la mainada.

Aquella tarda, a Can Mases, un client del Maresme que volia posar un negoci a Mont-ras, el Sr. Miranda, parlava amb en Miliu, que aleshores era el regidor de festes de l'Ajuntament, fins que la conversa els va portar a comentar que a Mont-ras no es feia cavalcada de Reis.

Aquest client es va oferir a portar robes i vestits que tenia d'un grup de teatre del seu poble i a posar els caramels per a l'esdeveniment. Quan poca estona després va entrar en Joan de la Torre a fer un cafè, en Miliu, amb el tema al cap, li va preguntar què li semblaria fer la cavalcada, i fer-la amb els seus cavalls. De sobte van coincidir les ganes d'un i l'entusiasme de l'altre, per fer possible allò que a Mont-ras, no existia.

Les respectives famílies es van engrescar i van anar afegint al projecte veïnes i veïns, que durant 9 dies frenètics van convertir els menjadors en tallers

de costura, aprofitant rasos, serrells, plomes, cobrellits antics tornassolats i altres robes que sortien de fons d'armaris.

Mentrestant, a can Joan de la Torre s'afanyaven a trobar un quart cavall, perquè cada rei i el patge principal disposessin del seu, i començaven la preparació d'un remolc amb regals. Tothom va procurar les despeses per poder fer una cavalcada humil però digna.

Tot es va enllestir amb quatre cartolines per fer les corones, les perruques i barbes, alguns paquets de cotó fluix per simular la pell que rematava el contorn de les capes i quatre coets per cridar la gent a sortir al carrer.

Per a aquell primer repartiment d'actors de reis, en Josep Ferrer de la Torre va fer de Melcior (encara en fa, després de 41 anys, i n'ha fet sempre, amb l'excepció dels 2 anys que va cedir el rol al seu fill Isaac), i en Robert Xicoira faria de Gaspar, però inicialment quedava vacant el paper de Baltasar.

En no trobar candidat masculí, i com que el temps s'esgotava, en Joan va engrescar la Montse de Can Mases, que no havia pujat mai a un cavall, i que després de superar les inicials reticències va assumir amb convicció el paper.

Recorda, i se'n fa creus, que poc després d'arrancar la marxa, un coet va fer esquivar la seva muntura a l'alçada del puig de ses Forques i que el seu patge, que era de Llofriu i propietari del cavall, va aconseguir encalçar-lo i tornar-lo a la calma abans d'entrar a les primeres cases de la Granota.

Els altres patges reials eren la Carmina Xicoira, en Xicu Clarà, la Puri Abarca i la Núria Pujol. La Conxita Sais encapçalava la comitiva reial, també a cavall.

La desfilada, que aquell any i també els posteriors va sortir de can Joan de la Torre, l'obria un cotxe amb en Miliu de Can Mases al volant, que s'avançava a la colla per enlairar algun coet i així avisar la mainada del poble.

En Joan i algun altre voluntari controlaven els cavalls a poca distància, davant la poca expertesa d'alguns genets i patges i dels cavalls en aquella situació. Tancant la desfilada hi anava el tractor amb el remolc que portava les capses de les suposades joguines conduït per l'Anna Maria de la Torre, això sí, ben maquillada amb barba i gorra, i els patges que custodiaven els regals, paper encomanat en aquella primera edició a l'Anna Triadó i la Mercè Juanals.

Flamants Reis estrenant vestuari el gener de 84. Col·lecció família Pujol Salabert

Nens de Mont-ras esperant els reis. Col·lecció família Ferrer Zamora

Integrants del grup organitzador de les primeres cavalcades. Col·lecció família Pujol Salabert

La Mercè també va ser l'encarregada del maquillatge, de la intendència i de qualsevol entrebanc que pogués sorgir.

Un cop arribada al nucli urbà, la cavalcada va començar a trobar la mainada amb els pares i mares, àvies i avis, que els van anar seguint amb l'entusiasme que generava l'estrena d'una tradició, que venia per quedar-se, i per la mateixa il·lusió de la diada.

Ofrenes a Ses Majestats, els Reis d'Orient. Col·lecció família Ferrer Zamora

La gentada els va acompanyar fins a l'església, on van fer l'Adoració del Nen Jesús, per després tornar a baixar a la plaça de l'Ajuntament on, des de dalt de la tarima improvisada amb quatre taulons i botes i orientada cara a llevant, els va rebre el batlle, en Francisco Aymerich (com que l'edifici de l'ajuntament estava en obres, no es va poder pujar al balcó).

L'alcalde va entregar als reis les claus de totes les cases, per poder-hi deixar els regals aquella mateixa nit i va fer un emotiu discurs, en el qual va explicar que quan era petit li deien que els Reis venien pel camí de Fitor i que ell sempre mirava en aquella direcció, però que era la primera vegada que els veia de veritat i que li havien saltat les llàgrimes veient les llumetes que venien no del camí de Fitor, sinó del camí Ral.

Cada rei va llegir el seu discurs, preparats tots acuradament per en Joan Teixidó, que també havia assumit l'encàrrec contrarellotge. Va ser, doncs, una primera cavalcada molt senzilla, feta amb pocs recursos i molt d'entusiasme. Aquell vespre es va consumir un somni, que quinze dies abans ningú hauria pensat que fos possible.

Fou la llavor per a futures cavalcades, cada vegada amb més participants i col·laboració, que ha anat evolucionant i modernitzant-se fins avui, amb un munt de gent del poble i amistats de fora que n'han volgut formar part.

Reis. Gener de 1983. Col·lecció família Pujol Salabert

La colla inicial es va ampliar per afrontar la segona edició i l'Ajuntament va fer-se càrrec de les despeses per confeccionar un vestuari adient amb el que passava en altres municipis del voltant. El mateix Ajuntament va contactar amb l'Ajuntament de Santa Cristina d'Aro per saber com ho feien, on compraven els vestits i la quincalla, i es va organitzar una reunió a la qual van anar, en representació de la comissió organitzadora, la Montse Pujol i la Nuri Sala. Recorden que van perdre la connexió de Sarfa a Platja d'Aro i van arribar a Santa Cristina caminant. Era la primavera o l'estiu del 83. Allà van veure tot el parament necessari i van obtenir les adreces de botigues de Barcelona on trobar el que els calia.

Uns dies més tard tota una colla va anar a la ciutat comtal amb el Citroen Dianne de la Mercè Juanals, que va tornar carregat fins a dalt de teles, quincalla, passamaneria, corones, perruques, plomes, guants, pells... després de recórrer botigues especialitzades pels carrers de Ciutat Vella, als voltants de l'església de Santa Maria del Pi.

Aquell any 1983 foren moltes més mans les que van col·laborar en la confecció i en la preparació de la rua amb els cavalls i remolcs. En va sorgir un vestuari elegant que van estrenar en Josep Ferrer de Melcior, en Joan Teixidó de Gaspar i l'Anselm Quixal de Baltasar. El nombre de patges també va créixer.

No està clar que fos en aquella segona edició que qui els va rebre, fos l'alcalde accidental, l'Esteve Ferrer, de can Massot, que amb la seva habitual

sornegueria els va rebre amb un discurs inintel·ligible, segons ell en la seva pròpia llengua oriental, cosa que va fer que ningú l'entengués a excepció dels mateixos reis, que van respondre en un perfecte català normatiu.

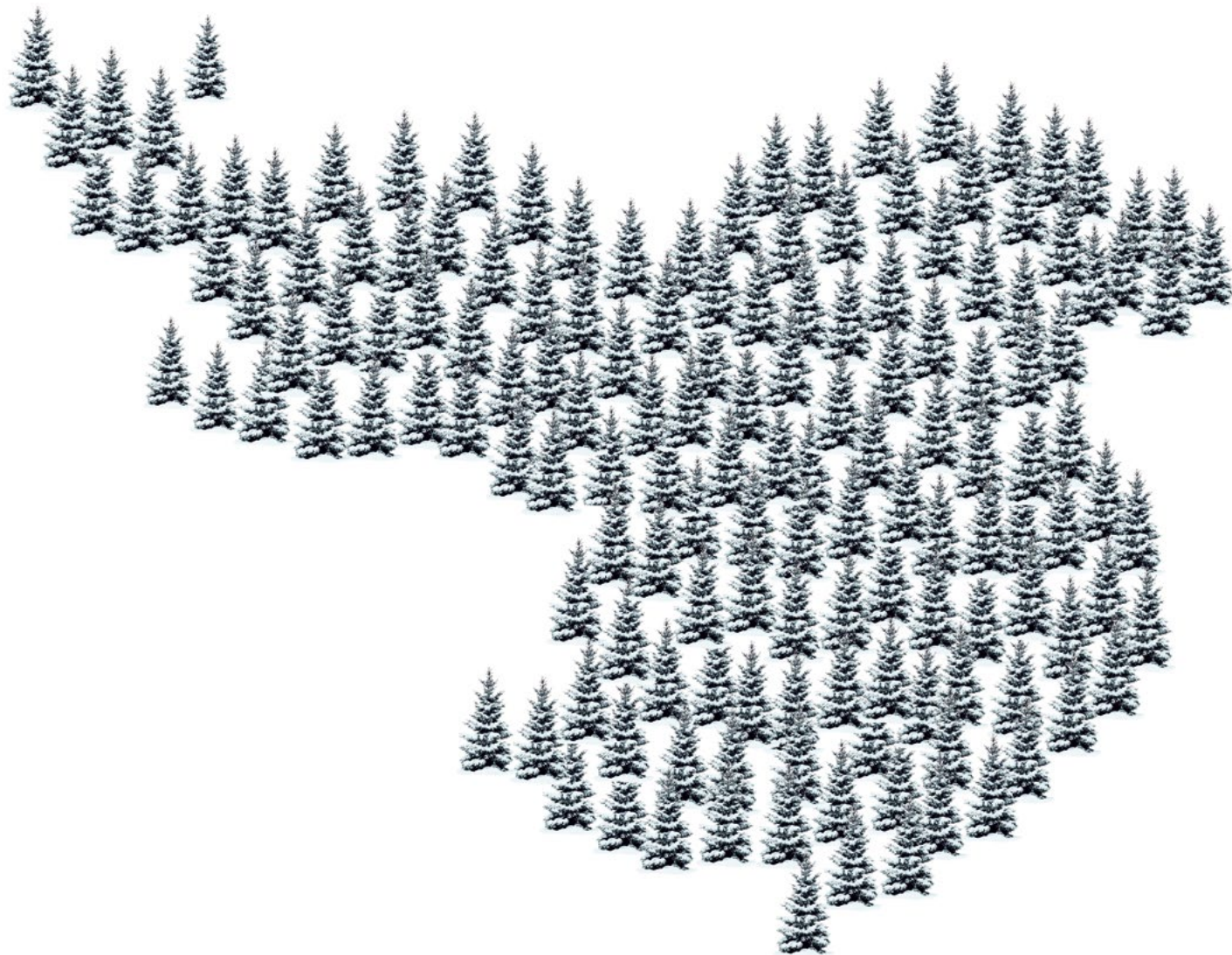

Patges integrants de la cavalcada. Foto: Patrícia Ferrer Zamora

Diputació de Girona

Som 221 municipis...

... amb els millors desitjos per a aquestes festes!

LA TRADICIÓ. EL PESSEBRE

Fundació Josep Pla

«Potser cap poble del món no ha arribat a crear, en relació al Nadal, una cosa tan graciosa, tan popular, tan fina com els nostres pessebres, res que s'hi pugui comparar. ¿Com és possible que vostè, que no és un foraster, pugui tenir el més lleu dubte sobre aquestes coses? A Barcelona aquestes tradicions es conserven encara vivíssimes. Ja sé que la vida moderna té un sentit contrari, que els pisos són cada dia més petits, que arribarà un moment que no hi cabran més que símbols (els símbols es poden fer a mida), que és impossible de fer res, dintre dels seus límits, que no sigui l'estrictament habitual. Per altra part, fa molt pocs anys encara, fer un pessebre modest no valia res; les figures, el suro, la molsa, el ramatge, no costava cap cèntim, i ara tot val un dineral. Però això no desvirtua pas el fet que un pessebre sigui la construcció més fascinant, més curiosa, més divertida i humana que per aquestes festivitats es pugui realitzar.

[...]

A mi, que en tants aspectes de la vida tinc fama de no conformista, em sap greu, en la meua sensibilitat tradicional i tradicionalista, que es subverteixin els termes. Les tradicions s'han de mantenir. En els països en què l'arbre és la tradició està bé que es mantingui. Entre nosaltres, el seu exotisme és manifest. Per què s'ha de cedir davant de l'exotisme? Es tracta d'eliminar el pessebre i de substituir-lo, en el saló, per l'abet boreal, de cantar himnes al bosc misteriós considerat com l'origen de la vida i com a forma simbòlica d'una vida místico-guerrera. *Vivere pericolosamente...*, deien a Itàlia, en aquella època. Com passa el temps! I després es tracta encara de minimitzar la diada de Nadal i de substituir-la per la de l'any que comença, amb la festeta dels raïms i altres nicieses per

Josep Pla a la redacció de la Revista Destino. Barcelona, 1942.
Fundació Josep Pla, col. Josep Vergés

l'estil. Si això ha de fer vendre raïms a la pobra, trista i blanca província d'Almeria, jo no m'oposo pas a la festa, però potser valdria més que els raïms anessin a Anglaterra com abans anaven. Ara, si del que es tracta és de substituir la nostra gran festa per emanacions simbòliques de l'ex-país de la llei seca, potser valdria més pensar-s'hi una mica. Davant de Nadal, que és, mil·lenàriament, la nostra gran festa, l'any nou no té cap sentit —ni tan sols sentit astronòmic, per no tenir-ne.»

Josep Pla. *Les hores*.
Barcelona: Ed. Destino, OC XX, 494

Exposició permanent

Portes obertes: 27 i 28 de desembre de 2024
Pessebre de Lluís Brias dedicat a Santa Coloma de Fitor

**LA PASSIÓ
PER ESCRIURE**
Josep Pla
(1897-1981)

LES MINES DE MONT-RAS

Teresa Bonal Bastons i Núria Sàbat Ortíz

Foto: Xavier Grañén

1. Els records

Fa catorze anys, la Maria Barceló Clavaguera – que ja n’havia complert 103– ens parlava del Mont-ras d’abans, en què la majoria de les famílies es dedicava a la pagesia, i del record punyent de l’arribada dels miners murcians i andalusos que venien a treballar a les mines de baritina.

«Mare de Déu, quanta gent! No n’havia vist mai tanta de junta! Treballaven a les mines i on fos: a bosc, collint aglans, ajudant a pagès... vivien on podien, a les cases que els deixàvem, en tendes, a les barraques... A can Tarites (que després va ser Madame Zozo) se n’hi aplegaven molts. I nosaltres miràvem d’ajudar-los. De fet, gairebé cada família de Mont-ras en tenia una altra d’apadrinada a la que mig vestíem i alimentàvem. La filla petita de la de casa, la Lourdes, que ara viu a Holanda, sempre que torna cap aquí encara ens ve a veure.»

Ens va explicar també que, gràcies a les mines, Mont-ras va tenir electricitat ben aviat. Com que la companyia va haver de demanar permís a l’Ajuntament, el *Pelut* –sobrenom de l’alcalde– els la va concedir a canvi que portessin l’enllumenat al carrer de la Font, que era el carrer principal i el seu, de manera que a can Biel, a can Massot... i també a cal Mariner van poder endreçar definitivament el llum de carbur.

«De desgràcies i accidents en passaven com pertot arreu, però pel que he sentit a dir, de crim només n’hi va haver un i encara passional! Es veu que dos miners es van barallar per una dona i l’un va matar l’altre.» Aquesta és una de les històries que l’escriptora Engràcia Ferrer va recollir en la seva *Crònica negra*, sota el títol de “Gelosia”, i explica que dos miners que treballaven l’un a la mina Pepita i l’altre a la mina Carme es van enamorar de la mateixa noia i van acabar l’un a la funerària i l’altre a la presó. També hi ha constància al setmanari *Baix Empordà* (9/1/1921) de la mort per accident del miner Joan López Arrieta en una de les galeries de la mina Pepito, aixafat per una gran pedra.

2. Els miners

Efectivament, al cens de l’any 1920 de Palafrugell apareixen registrats amb l’ofici de miners i domiciliats a diferents carrers del poble –però especialment al de Palamós, on encara viuen alguns dels seus descendents– un grup d’homes procedents de zones mineres del sud-est d’Espanya que s’hi van instal·lar amb les seves famílies. És un fet rellevant, perquè es tracta de la primera onada d’immigrants de fora de Catalunya que acudia a les nostres contrades per treballar a les mines. Alguns dels fills d’aquells homes i dones que van arribar més carregats d’esperança que de maletes –ara ja avis,

si no besavis– i que han acabat fent arrels aquí, ens han permès documentar el poc que en sabem, perquè, de fet, quan ells van néixer, la majoria d’aquelles mines ja havien quedat eixorques. Sabem que van marxar de la seva terra empesos per la crisi del sector de la conca minera de Múrcia-Almeria-Jaén i que abans d’arribar a Mont-ras alguns havien treballat en altres mines de Girona. Aquí les condicions també eren molt dures i, a més, la bonança durà poc; aviat les companyies van fer fallida i alguns d’ells van continuar el seu periple cap a altres llocs.

El 26 d’agost de 1921, el *Baix Empordà* publicava: «Gran nombre d’obriers d’aquesta vila, especialment miners que’s troben en vaga forçosa per haver-se parilitzat el treball en quasi totes les mines, van marxant a França per a buscar ocupació en les veremes. Es calcula en més d’un centenar el nombre dels que ja han marxat, essent probable que passi de dos cents el nombre total dels que aniran a dedicar-se a l’esmentat treball».

I pel que deixa entreveure l’articulista de l’*Ara* (19/1/1933) les coses no van millorar gaire els anys següents: «En l’aspecte social, el problema mes angoixós és el de l’atur forçós, que revesteix proporcions extraordinàries en totes les poblacions suro-taperes i més que en cap altra, en la nostra, on, a més de molts obrers de la indústria bàsica, es troben sense treball els miners que procedents de diversos indrets d’Espanya fa uns anys acudiren a Palafrugell per a treballar en les mines que s’explotaven en alguns pobles de la rodalia».

Foto: Xavier Grañén

3. Les mines

Sempre s’ha dit que els romans ja les havien explotat, però, de moment, la referència escrita més antiga de la qual tenim constància data del 28 d’agost de 1405 –segons indica Josep Pella i Forgas en la seva *Historia del Ampurdán*– en relació amb un suposat document del rei Martí on s’esmenta l’extracció d’alcofol (un tipus de galena). Referències més recents es remunten ja al 1846 (escriptura de constitució de la Sociedad de Minas RODIA) i al 1905, en què diferents documents* assenyalen que si bé se’n treu plom i baritina les mines ja estan força abandonades i les concessions caducades.

Diana Lledó Salvador –besneta de miner i autora d’un acurat estudi sobre les mines de Mont-ras– afirma en el seu article a *El Crit* núm. 5 (7/1999) que «l’època *floreixent* de la mineria a casa nostra cal situar-la a mitjans del segle XIX», període en què es troben establertes, a banda de la ja esmentada Rhodia, la Minera Andaluza i la Minera Catalana. Però «les esperances d’un gran rendiment no es veieren mai satisfetes. Les quantitats i sobretot les qualitats obtingudes dels minerals amb prou feines servien per compensar les despeses d’instal·lacions i explotació».

De les vicissituds dels propietaris de les mines ens n’ha arribat alguna notícia a través de la premsa. Jaume Nonell assenyalava que al *Boletín Oficial de la Provincia de Gerona* hi consten com a propietaris de mines de Palafrugell, Mont-ras, Pals i Begur –com a mínim des de 1861– el músic Miquel Gich i Coll, la seva dona Anna Fontanet i el seu fill Frederic. I Jordi Turró (RDP 1/10/2001 p. 28) segueix el fil de la societat que formaren el 1867 per tal d’aprofitar l’aigua dels pous i conduir-la a la vila.

Durant les primeres dècades del s. XX s’atorgaren noves concessions a altres companyies mineres que hi van invertir tecnològicament, de manera que la revifalla va atreure una gran quantitat d’immigrants, procedents sobretot de Múrcia, Almeria i Jaén. (Al número 6 de *La Torre Ferrera*, hi veiem fotografats en dues imatges del anys 1917 i 1919, els treballadors a fora de la mina i a dins del molí, o millor dit, les mineres perquè el nombre de dones supera el dels homes). Però, de nou, en acabar la Primera Guerra Mundial, les companyies fan fallida i es veuen obligades a tancar les explotacions deixant a deure el sou dels treballadors. L’última activitat va tenir lloc durant la nostra postguerra, en un intent d’aprofitar el material de rebuig que s’havia amuntegat fora les mines i l’aigua que s’acumulava als pous per tal de subministrar-la als veïns de Palafrugell.

Foto: Xavier Grañén

4. Els familiars

D'entre les moltes famílies que van venir per treballar a les mines de Mont-ras, els Zamora, nascuts a Cuevas de Almanzora (Almeria) i els Cruz, oriünds de La Unión (Múrcia) són dues de les famílies que acaben establint-se definitivament a Palafrugell.

La família Zamora

«El meu avi era encarregat en una mina d'Almeria, i no volia que els seus fills s'hi dediquessin. Per això el meu pare, als 16 o 17 anys va venir a Catalunya. I quan va ser aquí, a què es va dedicar? A treballar a la mina! —diu l'Ana Zamora. Al principi de ser a Palafrugell s'estava a dispesa a can Sánchez, que el va tractar com a un fill. Després, quan es va casar, van anar a viure al carrer de Palamós, on s'havien establert la majoria de famílies mineres.» Allà van néixer la Nita i tres més dels seus germans, perquè la petita, la Susana, ja és de Mont-ras. «A Mont-ras hi vam anar quan jo devia tenir 8 anys [els anys quaranta] i va ser un bon trasbals, perquè d'una banda volia dir passar de viure al poble a fer-ho al mig del bosc i gairebé sols, i de l'altra, canviar d'escola i de companys... Ens estàvem en

una casa que formava part de la mina Carmen —que el senyor Molins, el propietari, havia rebatejat amb el nom de Pepita. Era una de les més grans i al seu voltant s'escampaven tot de pous oberts i perillosíssims que ens havien donat més d'un disgust.

Per davant de casa passava el camí d'anar a Fitor i la mestressa de can Plaja sempre s'aturava una estona a fer-la petar. Els senyors Molins venien molt de tant en tant, i es veu que jo els feia una gràcia especial, perquè un cop van proposar als meus pares d'emportar-se'm a Barcelona a viure amb ells, i perquè els servís, m'imagino. Sort que a casa s'hi van negar!»

Ara bé, en Francisco Zamora, el pare de l'Ana, no hi va pas anar com a miner perquè aleshores, a Mont-ras, ja no s'hi extreia ni galena ni plom ni baritina, sinó per encarregar-se de fer anar el motor que hi havia al fons del pou i que abastia d'aigua Palafrugell. Cada vespre baixava 90 m dels 100 que en feia la mina i s'hi quedava 5 o 6 hores, vigilant el motor que pouava l'aigua destinada a omplir el dipòsit del Molí de Vent. «[...] Va ser una època molt dura —recorda— i tots vam haver de treballar molt. Nosaltres també. Fèiem pinyes, n'estellàvem per treure'n els pinyons, recollíem glans, fèiem rabasses... i si no vam passar més gana va ser perquè teníem un bon hort i arbres fruiters de tota mena.»

Foto: Xavier Grañén

Foto: Xavier Grañén

Quan, pels motius que fos, es va acabar la concessió de l'aigua, encara s'hi van quedar uns anys més, com a masovers. I, mentrestant, en Paco Zamora també feia algun pou, sobretot per als pagesos dels voltants. Després de 9 anys de viure a les mines van tornar a la vila i es van comprar una caseta al carrer de Palamós!

La família Cruz

En tancar-se les mines de Mont-ras, en Pepe Cruz i la Josefa Conesa van iniciar un nou èxode que va portar-los primer a Montpeller, on va néixer la filla gran, la Maria; després a Anglès, on tingueren en Pico (Pepico), i finalment un altre cop a Palafrugell, al carrer de Palamós, on van néixer els altres quatre germans (tres nois i una noia). El retorn implicava buscar una nova manera de guanyar-se la vida. I van saber trobar-la. Era el gran moment del tèxtil i una bona part dels industrials que s'hi dedicava —així com alguns que provenien d'al-

tres sectors— acabava de descobrir la Costa Brava i volia fer-se un niu al paradís. Van edificar-se torres i xalets en zones sovint abruptes on no arribava l'aigua ni el clavegueram, i això comportava la necessitat de rebaixar el terreny, procurar-hi els accessos i obrir pous.

«Va ser una bona època —assegura l'Antonio— perquè hi havia molta feina i ens permetia treballar per a nosaltres, com a petits empresaris.»

Ells també van començar fent pous. «Primer a pic i pala, com tothom. Al principi no és gaire complicat, però a mesura que agafa profunditat la cosa canvia.»

Progressivament, els germans Cruz van anar abandonant el negoci dels pous per centrar-se en la construcció.

NOTA: Part de la informació exposada prové de l'article de les autores publicat al núm. 18 de la revista Gavarres.

Promediter, s.l.

PROMOCIONS I CONSTRUCCIONS

Carrer Torroella, 116 C
17200 - Palafrugell
Telèfon 972 30 51 54
promediter@promediter.com

JABONES TER, S.L.
productes químics de neteja

Camí del Mas Resplandis, 7 - Poligon Industrial Riera d'Esclanyà
17213 Esclanyà (Girona)

T. 972 61 24 26 - F. 972 61 24 62
comercial@jabonester.net

FRANCESC MATLLERIA DEULOFEU. L'AMO DE ROQUES D'ASE I UN PECULIAR TESTAMENT...

Maria Bruguera Martí

Vista actual des del cim de Roques d'Ase. Al fons les illes Formigues o l'illa, com l'anomenen la gent de Calella. Fotografia Josep Maria Piferrer Fontàs

L'any 1835 naixia a Palafrugell Francesc Matlleria Deulofeu. Fill d'una de les nissagues més importants de la indústria surotapera de la vila del peix fregit, de ben jove la família el va enviar cap a Reims, capital de la regió francesa de la Xampanya, amb la finalitat que esdevingués un gran home de negocis.

Passats uns anys va tornar, no només havent-se convertit en un dels millors tapers dels rodals, sinó reconvertit en l'ateisme més absolut. Tant va ser així, que mai més va voler saber res de Déu ni de l'església ni, encara menys, dels capellans... Així és que en Matlleria es va ajuntar amb una noia de Sant Feliu de Guíxols, molt més jove que ell, na Concepció Mascort Quintana, sense passar per a la vicaria i això, en aquella època, era molt mal vist.

Els negocis li funcionaven molt bé, i a banda d'haver-se convertit en un dels millors tapers de Palafrugell, es diu que va inventar una ganiveta de *carrar* amb fulla canviable. A banda de tot això, en Francesc va heretar una fortuna descomunal quan es va morir el seu germanastre, Joaquim Matlleria Riera (Palafrugell, 1807-1905), que li va deixar un importantíssim llegat. A banda en deixava també un altre —no tan desmesurat— en favor de la gent més desvalguda i mancada de recursos de la vila.

En Francesc, però, tot al contrari del seu germà, tenia un tarannà aspre, era home de pocs amics i evitava el contacte amb la gent. Malgrat això, la seva opinió era escoltada i tinguda en compte. Tant era així que una vegada, l'any 1910, l'aleshores alcalde de Mont-ras, Lluís Dalmau, en sospesar la possibilitat d'annexionar el municipi a Palafrugell (per manca de recursos econòmics) i amb el vistiplau dels veïns, es va adreçar a diverses persones perquè valoressin aquesta possibilitat, i un dels escollits va ser en Francesc Matlleria, que com els altres dos elegits es va manifestar a favor de l'agregació, ja que era avantatjosa per a Mont-ras. Finalment, però, el govern va refusar la petició de Mont-ras i els municipis varen continuar essent independents.

Ara bé, la fama d'en Matlleria no li va venir pas per haver fet bons negocis amb el tap, ni per les partides de la botifarra al *Faternal*, o per haver-se ajuntat amb una dona molt més jove que ell sense el consentiment de l'església..., sinó que va ser arran del seu peculiar testament.

En Francesc Matlleria, que es cuidava molt perquè deia que volia arribar fins als cent anys, fita que no va arribar a aconseguir tot i que va morir poc abans de fer-ne noranta, va deixar un testament hològraf que

va protocol·litzar el 24 d'abril de 1923 el senyor notari Rossend de Pouplana de Ciurana, i que deia exactament així: «Palafrugell, Provincia de Gerona. —Yo, Francisco Matlleria y Deulofeu, propietario, soltero, de ochenta y dos años de edad, natural y vecino de dicha villa, hijo legítimo de los difuntos cónyuges don Francisco de Asís Matlleria y doña María Deulofeu. Hallándome el día 13 de septiembre de 1917 en mi propia casa de Palafrugell, plaza Nueva, núm. 9, sereno, tranquilo y resuelto, a las tres horas de la tarde empiezo a escribir mi testamento, sin más pretensión que la de hacerme comprender, y ser yo solo guardador del secreto.

Empecemos primero por el alma: Dejo mi alma a repartir entre todos los diablos, si es que la quieren y... andan bastante listos para cogerla..., y si no... —la guío yo mismo— y aseguro yo —que vuelve al abismo— de donde salió. Y basta de alma, pues con lo dicho sobra para deducir el concepto que tengo de ella. Quiero y dispongo que mi cadáver sea encerrado en una caja sólida de madera ordinaria, que a la madrugada siguiente después de mi muerte, antes de salir el sol, se cargue el féretro en una carreta o carro, que se cubra de hierba y paja para que no se note, y que lo conduzcan a mi finca llamada **Roca de Ases**, sin más acompañamiento que el animal para tirar el carro, el carretero para guiarlo, y dos hombres para cavar (sic) la fosa y enterrarme.

Deseo que sea en lo alto de la finca y se haga lo posible para disimular mi sepultura. Si alguna autoridad competente se opusiera a que se cumpla mi voluntad, entonces que cargue ella con el muerto, y si quiere que lo... sale. Lo que antecede es solo en el caso de que muera en Palafrugell, pues si muero en otra parte que

me entierren donde quieran, pero partiendo siempre de la base, que sea lo más modesto y económico posible, sin acompañamiento como cualquier otro animal, pues pertenezco a la peor raza. Dispuesto ya lo concerniente al cuerpo paso a distribuir mis bienes terrenales, aunque no sea más que para evitar en lo posible se entrometan los curiales. Lego a mi compañera, consocia, y administradora de mi casa Sra. Concepción Mascort y Quintana, natural de San Feliu de Guíxols, la casa habitación de Palafrugell, sita en la plaza Nueva, núm. 9, con todos los enseres, muebles, ropas, alhajas, dinero, documentos de crédito y todo cuanto encierre que haya sido de mi pertenencia, a su libre disposición, menos el inmueble de la casa. De la casa quedará usufructuaria, pudiendo emplearla como lo convenga, pero después de ella, quiero pase al Instituto o Comandancia de la Guardia Civil, que en el caso de que la acepte, no debe venderla, enajenarla ni arrendarla, pues debe servir exclusivamente para su servicio.

Lego también a dicha Concepción Mascort, la pieza que es hoy nuestra viña, situada en el terreno llamado Boet; como también el campo que poseo en el término de Esclañá en el terreno llamado Puig de la Viola, De estas dos fincas podrá disponer del modo que le convenga.

Concedo además a dicha Sra. el derecho como hoy mismo tiene; de pasear por todas mis fincas (aunque las legue a otras personas o entidades como voy a hacer) con acompañamiento si le conviene, y el permiso de coger una flor, una fruta, una rama, y hasta el tronco de un árbol sí le conviniera por su uso particular. No quiero que mi muerte sea causa de que pierda los derechos que ha tenido hasta ahora. El Cortijo o MAS

Detall d'una cambra de l'antiga casa Matlleria, situada a la plaça Nova, número 1, de Palafrugell, que l'any 2003 va ser enderrocada per construir-hi l'esplai EspaiCaixa per a la gent gran. Fotografia Paco Dalmau Fàbrega

Foto postal de la cobla orquestra La Principal de Palafrugell, la Vella, al Centre Fraternal de Palafrugell, l'any 1936, possiblement poc abans de l'inici de la Guerra Civil. Darrere: Josep M. Duixans, Teodor Plaja Doro Sabater, Josep Camós i Pere Ferriol Pere Tit. Davant: Joaquim Sais, Francesc Xicu Clapés, Joan Ribas, Albi Colom, Lluís Felip i Emili Alemany. Col·lecció Enric Bruguera Martí

que poseo en el término del pueblo de **Montrás** y que está inscrito en mi inventario con el nombre de **MANSO BARTUMEU** que consta de unas treinta y pico de vesanas de tierra laborable con tres bosquecillos adheridos a los mismos campos formando una misma y sola pieza; los lego al ASILO de Palafrugell albergue de los ancianos. Esta propiedad no podrá venderse ni enajenarse, pero sí podrá transformarse del modo que sea conveniente, sea porque dé mayor rendimiento o para embellecerla.

De todos modos desearía que los cuatro alcornoques y una olivera que ahora lindan con la viña del Sr. V... los dejarán como a testigos perennes de que antes lindaban con el camino (pues de otro modo no serían plantados allí) un camino que me pertenecía y servía para pasar con las carretas a los campos del fondo, y que en tiempo del Sr. V... [padre] se apropiaron y cultivaron para ensanchar su viña y su... fortuna. Con lo dicho yo no inicito a que se haga reclamación alguna sobre este punto, pero me complazco en hacerlo constar... Legó al Hospital Municipal de la villa de Palafrugell, las fincas que a continuación se expresan y están inscritas en mi inventario con los nombres o títulos siguientes: **ROCA DE ASEs - EL PLA - VIÑES - TORRENBÓ**, las cuatro situadas en el término del pueblo de **Montrás** y antiguamente dependientes del antes citado **MANSO BARTUMEU**. Entran, además en el mismo legado, la finca de **Morena** del término del pueblo de Llofriu; y la del término de Esclañá distrito municipal de Bagur, situada en el territorio denominado Serra del Coll. Conste y sepan los Sres. Administradores, que el usufructo, o producto neto de las fincas que legó a los dos establecimientos benéficos ASILO y HOSPITAL, deseo que se inviertan

exclusivamente en provecho de los enfermos, de los pobres, de los albergados, y de fas Sras. o hermanas que los cuidan: ni una sola perra para la Iglesia, ni un céntimo para los curas. Confío en que el Ayuntamiento velará por la probidad de la administración.

En cuanto a lo expuesto sobre la manera de como deseo que me separen de los mortales y de los muertos, suplico se me respete mi última voluntad, pues sin perjudicar ni molestar a nadie, pues quiero que se haga todo con el mayor silencio, sin ruido de campanas, aunque tenga que pedirse autorización me parece que nadie debe oponerse a ello. Me abstengo de nombrar Albacea por no conocer persona que en aquel momento pueda estar dispuesta y quiera cumplir con tal misión, así es que delego a mi compañera la Sra. Concepción Mascort para que enseguida que me vea en peligro de muerte o después de ella, designe el que quiera y pueda servir, procurando que dicho nombramiento recaiga en persona formal, activa, y de buena voluntad, hecho esto, no debe cuidar de nada más que de guardar la casa, pues no quiero que entre nadie en ella sin su permiso. Para que nadie me agradezca nada, y por si alguien después de mi muerte tuviera intención de hacer, interior o exteriormente, alguna cosa en honra o provecho mío, o para mi memoria, para que desista de ello, digo:

Que si yo hubiera podido repartir entre otra clase de animales, esas cuatro migajas de que la ley me permite disponer, no hubiera querido que ese bruto a quien llamamos hombre se aprovechara de una sola de ellas, pero como todo ha de ir a parar a sus manos aunque sea para patearlo... por eso lo he dispuesto de ese modo.

Panoràmica de Mont-ras i Palafrugell des de Roques d'Ase. Foto: Xavier Grañén

Si, no obstante su superior organismo y su cultura, yo creo la HUMANA es la raza más fatua y vil que CREÓ LA NATURALEZA. Como ignoro si para firmar este documento es preciso poner mi segundo apellido de Deulofeu, lo firmo sencillamente como de costumbre —Francisco Matlleria—. Con toda la paciencia del que la tiene, y aprovechando los momentos propicios, he dado por fin cima a ese para mi ímprobo trabajo: supongo incluya todos los defectos en que puede incurrir un rutinario sin instrucción, pero con que se comprenda y ejecute, lo DEMÁS es lo de... MENOS. Palafrugell, 17 septiembre 1917. Testamento de Francisco Matlleria y Deulofeu. Francisco Matlleria.» [Hi ha una rúbrica].

Val a dir que, finalment, en Matlleria no va poder ser enterrat a la seva finca de Roques d'Ase. A més, en aquella època no era permès de treure cap cadàver fora vila, i com que aquesta part del testament va *fer figa*, la mateixa Concepció va voler procurar-li un enterrament digne, com Déu mana, a la banda protestant del cementiri municipal de Palafrugell. Tampoc va voler que fos una cerimònia íntima, ans al contrari, va fer-lo anar acompanyat per la cobla orquestra La Principal de Palafrugell, *la Vella*, tot tocant sardanes i corrandes típiques de Palafrugell i, fins i tot, *La Marsellesa*!

I és que la vídua Matlleria també era una persona ben singular. I tot i que va saltar-se les darreres voluntats del seu difunt company, va mantenir a cada aniversari de

la mort d'en Matlleria fer tocar un concert al Fraternal i un altre al cementiri. Es presentava a la cripta del seu difunt amb els músics de la Vella esperant al carrer, i tot picant la làpida li preguntava: —*Francisco... Els músics diuen si poden entrar a tocar*. A continuació es dirigia cap a ells i amb tota la naturalitat del món els engaltava: —*En Francisco m'ha dit que ja podeu entrar a tocar*. Aleshores, la Vella començava el repertori que bàsicament era de dues peces: la sarsuela “La del manojo de rosas” (de Pablo Sorozábal) i el vals jota “El Batallador” (del compositor de sardanes Enric Massana Serra). Llavors en Pere Ferriol, *Pere Tit*, sempre atent a la *clucada d'ui* d'en Teodor Plaja, *Doro Sabater*, feia girar la verrea com una baldufa, talment com si estiguessin tocant el darrer vals de la Festa Major.

carrar v. tr. Operació del procés industrial del suro, consistent a tallar els cubs de suro previs a la transformació en taps.

Faternal m. A Palafrugell es refereix al casino històric el Centre Fraternal, que la gent ha anomenat sempre el Faternal.

figa, fer Perdre les energies, defallir, deixar de funcionar, fer fallida.

uis, clucar els v. tr. Malformació d'aclucar. Tancar els ulls.

Definicions extretes del llibre: *Coses sentides. El parlar de Palafrugell*. Carlos Serra i Maria Bruguera. Edicions Baix Empordà. 3a edició. Any 2019.

TANCAMENTS
MONT-RAS
pvc i alumini

ENS DEDIQUEM: TANCAMENTS PVC I ALUMINI, OBRA NOVA, REFORMES D'OBERTURES (SUBSTITUÏNT MARCS DE FUSTA, PERSIANES, PERSIANES MOTORITZADES, PERSIANES ALICANTINES, PORTICONS, MALLORQUINES, MOSQUITERES, BALLESTES), PORTES D'ENTRADA, MAMPARES DE BANY, MIRALLS, VIDRES, TREBALLS DE SERRALLERIA, FERRO I INOX, DISPOSEM D'ESPECIALISTES EN FUSTA, PARQUETS, TARIMES DE FUSTA, PERGOLES, PORTES D'INTERIOR, ARMARIS, PORTICONS

DEIXA'T PORTAR!

TRANSPORT PUNTUAL, PORTA A PORTA, SENSE PREOCUPACIONS
Serveis personalitzats de qualitat, a preus assequibles, amb conductors professionals

TRASLLATS A / DES DE AEROPORTS, ESTACIONS DE TREN I PORTS
Et recollim puntualment al lloc indicat.

EMPRESES

Beneficia't de la nostra experiència logística perquè la organització de les teves reunions i esdeveniments sigui tot un èxit.

TURISME ACTIU

Especialistes en trasllats de golf, neu, ciclisme i senderisme. Tenim els recursos necessaris per el desplaçament tant de grups com individuals.

C/Lluís Companys, 4 - Local 1
17200 Palafrugell (Girona)
T +34 972 96 33 22

info@maypebus.com
www.maypebus.com

MAYPE

Lloguer de cotxes de luxe amb conductor a la COSTA BRAVA

TRASLLATS A / DES DE
AEROPORTS, ESTACIONS I PORTS

DISPOSICIONS DE LA
FLOTA EL TEMPS QUE NECESSITI

ASSESSORAMENT DE FORMA
PERSONALITZADA PER EVENTS

COSTA BRAVA
LUXURYCARS

C/Lluís Companys, 4 - Local 1
17200 Palafrugell (Girona)
T +34 872 22 02 02
info@costabraluxurycars.com
www.costabraluxurycars.com

PLATILLO DE PARAULES: SELECCIONS LITERÀRIES

Carme Fenoll Clarabuch, Bibliotecària

Amb els dies llargs i la promesa de vacances, s'amplia el nostre desig lector i albirem les hores de lectura més relaxades, potser arran de mar o en el preludi d'una llarga migdiada. Així doncs, fem tres propostes, per a diferents moments i espais lectors. La primera formarà part del nostre cànon empordanès de lectures, i les altres dues podrien entrar perfectament en la catalogació de lectures fresques i sensorials que, sens dubte, exploren aquesta joie de vivre que implica començar un llibre ben escrit.

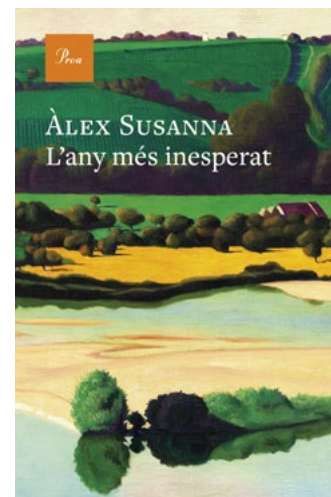
Ningú em va dir que seria fàcil, d'Ester Invernón. Ed. La Campana, 2023

Ester Invernón ens convida a endinsar-nos en una narració sincera i personal a *Ningú em va dir que seria fàcil*. Aquest llibre, escrit amb una prosa senzilla i propera, descriu els reptes quotidians de la vida d'una dona que lluita per mantenir l'equilibri entre les exigències familiars, les professionals i les emocionals. Invernón aconsegueix transmetre la complexitat de les emocions amb una honestat que no defuig la vulnerabilitat. Les reflexions de l'autora connecten amb el lector de manera profundament humana, fent que cada pàgina sigui un mirall on molts poden veure reflectits els seus propis dubtes i dificultats. Un llibre que ens recorda que, tot i les adversitats, la valentia de continuar és allò que realment importa.

Biblioteques públiques, d'Ali Smith. Ed. Raig Verd, 2024

Amb la seva inconfusible veu, Ali Smith ens ofereix un homenatge a les biblioteques públiques a través de *Biblioteques públiques*. Aquest recull d'assajos i històries celebra el poder transformador dels llibres i els espais on es comparteixen. Smith reflexiona sobre la seva experiència com a lectora i l'impacte que les biblioteques han tingut en la seva vida, tot remarcant la importància d'aquests llocs com a refugis culturals i punts de trobada comunitaris. Amb un estil àgil i ple de tendresa, l'autora ens porta històries plenes d'humanitat i de llaços afectius, recordant-nos que una biblioteca no és només un edifici amb llibres, sinó un àmbit de llibertat i descobriment. Un llibre imprescindible per a qualsevol amant de la lectura i defensor del paper social de les biblioteques.

L'any més inesperat, d'Àlex Susanna. Ed. La Proa, 2024

En *L'any més inesperat*, Àlex Susanna reflexiona sobre un any que va portar canvis imprevistos i moments de transformació personal. Amb un estil poètic i meditatiu, Susanna ens comparteix el seu viatge interior, entrellaçant les seves experiències personals amb reflexions sobre l'art, la natura i la fragilitat de la vida. Cada pàgina d'aquest llibre respira sinceritat i profunditat, fent-nos participants de la bellesa que es pot trobar en els moments d'incertesa i canvi. *L'any més inesperat* és un llibre que invita a la introspecció i a la contemplació, fent-nos veure que els canvis, encara que sovint temuts, poden portar una nova llum a les nostres vides. Una lectura que cal assaborir a poc a poc, per gaudir-ne de tots els matisos.

REPARACIÓ INTEGRAL DE L'AUTOMÒBIL

Serveis:

Alarques. Equips de música. Especialistes en aire condicionat. Diagnosi de frens/suspensions. Preparació de l'automòbil per passar les revisions de la ITV. Bobinatges. Injecció electrònica. Obtenció de tot tipus de peces de recanvi.

Lloguer:

Jardineria. Bombes. Construcció. Pintura. Compactació. Martells. Grups electrònics. Compressors. Metall. Neteja. Fusteria. Màquines.

VENDA DE MAQUINÀRIA, LLOGUER I REPARACIÓ JARDINERIA, FORESTAL, HORTA I CONSTRUCCIÓ SERVEI DE LLIURAMENT I RECOLLIDA A DOMICILI

- Tenim una àmplia experiència en el sector.
- Assessorem i busquem la millor eina per a cada treball, tant a empreses com a particulars.
- Us oferim servei propi de reparació i manteniment, recanvis i accessoris.
- Tota la maquinària surt provada i a punt per ser utilitzada.

C/ Terme, 30 ESCLANYÀ (Girona)
tlf.: 972 611 953 Fax: 972 303 389
www.joanandreu.cat / e-mail: tallerjoanandreu@gmail.com

Terme de Mont-ras vist des de Roques d'Ase.
Foto: Xavier Grañén

QUELCOM DELS MINERS DE MONT-RAS I DE LA SOCIEDAD UNIÓN MINERA ‘IRROMPIBLE’ (1918- 1923)

Rosa M. Masana Ribas

Pou de la mina Pepita. Foto: Xavier Grañén

Sobre les mines de Mont-ras, diversos autors i investigadors han aportat informacions que abans desconixíem. És per aquest motiu que ara solament contribueixo aportant algunes dades personals dels miners, poca cosa, o molta, segons ens ho mirem, com saber els noms, l’edat, amb qui estaven casats, si tenien fills, el lloc on vivien o si tenien algun càrrec sindical.

Pel que fa al coneixement de la situació personal dels miners, només es disposava de la informació de Miquel Solana (2003) que en el seu llibre esmentava els miners Zamora, Martínez, Domingo, Cuesta i en *Menancio*, que vivia a Mont-ras. També va dir que quan les mines van ser clausurades alguns miners van dedicar-se a construir pous.

Pel fet de no disposar de documents empresarials que parlin dels miners contractats, la tasca de voler-ne saber quelcom no ha estat fàcil. Tot i així, he po-

gut revisar documentació dipositada a l’Arxiu Municipal de Palafrugell (AMP). Ha estat la següent:

- Consulta dels llibres del padró provisional d’habitants (1918-1919).
- Lligalls de la correspondència municipal (1918-1922) on hem trobat informació de les reunions que convocava la *Sociedad Unión Minera ‘Irrompible’*.
- Llibre de moviments de l’Hospital de Palafrugell (1911, 1917 i 1923).

Per facilitar la lectura i disminuir espai es presenta la informació obtinguda mitjançant unes taules que seran les següents:

- Padró d’habitants
- Càrrecs sindicals
- Ingressos a l’hospital

Padró provisional d’habitants de Palafrugell 1918 i 1919

NOM	LLOC DE NAIXEMENT I EDAT	CASAT	FILLS	DOMICILI
José Puga Ruiz	Suportújar (Granada) 48 anys	Manuela Pizarro 30 anys	Quatre	Ànimes, 9 Palafrugell Inscrits 29/09/1918
Jerónimo Puga Ruiz (Director mines)	Ugíjar (Granada) 50 anys	Carmen Ortiz López	Cinc	Botines, 20 Palafrugell
Juan Maldonado Vicente	Berja (Almeria) 49 anys	Francisca Giménez González Linares, 39 anys	Dos	Font, 24 Palafrugell
Francisco Cuevas Guzmán	48 anys	--	Dos	Hortal d’en Pou, 1 Palafrugell
Pedro Latorre Hernández	Linares (Jaén) 33 anys	Dolores Ruiz Ribas 29 anys	Tres	La Font, 27 Palafrugell
Vicente Fabregat Ortiz	Mallorca 28 anys	Amparo Fernández Gómez València, 24 anys	--	Nou, 53
Felipe Martínez Martínez	Lucena (Almeria) 37 anys	Engracia Almagro Cuesta 35 anys	Dos	Flores, 20
Patricio Villegas Amat	Albuñol (Granada) 38 anys	Isabel Tudela Gómez 36 anys	Quatre	Poc llegible
Fernando López Gallego	Mazarón (Murcia) 42 anys	Inés Ballesta Hernández 36 anys	Quatre	Palamós, 71
Ginés Ortiz García	Mazarón (Múrcia) 35 anys	Francisca Pérez de Tudela 28 anys	Dos	Poc llegible

Ampliant la informació d’aquesta taula se sap que l’any 1920 residien al carrer de Palamós, 32, les tres famílies següents:

Juan Salmerón Pavón, de 35 anys i natural d’Almeria. Estava casat amb Manuela Rubia i tenien quatre fills petits.

Juan Ruiz, de 32 anys i natural de Linares. Casat amb Isabel Rodríguez Gómez de 29 anys i natural de Cuevas (Almeria). Tenien cinc fills d’entre deu anys i sis mesos. També vivia amb ells Maria Gómez, que possiblement era la mare de la Isabel, i una neboda de 17 anys de nom Encarna Marqués Gómez.

Juan Ribero Gracia, de 31 anys i natural de Linares (Jaén). Casat amb Maria Rodríguez Gómez, de 26 anys, que devia ser germana d’Isabel Rodríguez Gómez. Tenien dos fills de vuit i tres anys.

Miners que van ocupar càrrecs sindicals a ‘Irrompible’

La consulta dels informes de la *Sociedad Unión Minera ‘Irrompible’* dins de la correspondència municipal de Palafrugell ens ha permès saber, a més dels noms d’alguns càrrecs sindicals, d’altres aspectes relacionats amb la feina que feien, com per exemple:

Les reunions de la *Unión Minera*, que en alguns moments van aplegar els miners de tota la comarca al Centre Recreatiu del carrer de la Font, 10 (ara és el núm. 15), de Pala-

Publicació estadística minera, 1911

frugell. En aquest centre també hi feien reunions altres gremis de treballadors i, a més, el local era utilitzat per a algunes activitats de caràcter lúdic, possiblement amb bona coordinació perquè les reunions de la *Unión* sovint es feien en diumenge.

La petició per a la convocatòria de reunions de la *Unión Minera* la feia el president al batlle de Palafrugell i s’hi adjuntava l’ordre del dia. El batlle, ahora, informava el governador civil de Girona i també manava que assistís a l’acte un guarda de vigilància, que podia ser Carlos Figueruelo o bé Vicente Lagarda.

Després de la reunió el guarda redactava un informe resumint com s’havia desenvolupat l’acte i el lliurava al batlle. Aquests documents han estat de gran utilitat per obtenir informació del tema que tractem.

A les reunions sovint es parlava de la renovació d’alguns membres de la Junta, de retribucions econòmiques o de les condicions de treball. En una ocasió es reivindicava la necessitat de crear un sopluig per a les dones mineres que treballaven a la mina Linares, de Sant Joan de Palamós; també es demanava poder disposar d’una farmaciola a dins la mina i d’una llitera per poder evacuar els accidentats. Una altra demanda era que els hospitals més pròxims a les mines disposessin d’una sala on poder rebre i atendre els lesionats.

També s’ocupaven de recollir diners per poder ajudar algunes persones accidentades i a vídues, com

la muller de Juan López Arrieta, miner mort a la mina *Pepito*. José Martín, Felipe Martínez i Manuel Ortiz van ser escollits per formar una comissió *‘para que cuando sea oportuno se traslade a Bonmatí, y que asista al entierro de los obreros muertos, victimas de una catastrofe, abonandoles a dichos individuos los jornales y gastos correspondientes’*

Segell del sindicat miner Sociedad Unión Minera ‘Irrompible’ de Palafrugell que consta a una carta de Gerónimo Martínez Gómez, president de l’esmentat sindicat, adreçada a l’alcalde de Palafrugell el 18 de juliol de 1920.

Arxiu Municipal de Palafrugell. Fons Ajuntament de Palafrugell. Correspondència.

Centre Recreatiu, carrer de la Font, 10, (ara 15) on es feien les reunions. Foto: Xavier Grañén

Presentem una taula amb el nom dels miners que van ocupar un càrrec a la Unión Minera:

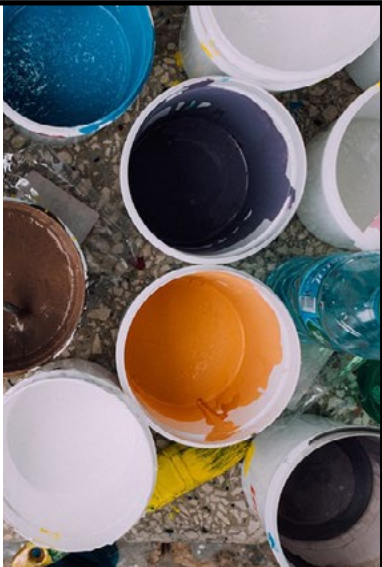
Relació de miners que exercien càrrecs sindicals

NOM	ACTIVITAT SINDICAL
Pedro Gallego (reunió 18/12/1919)	
Juan Gómez (secretari)	President
Antonio Salazar Almodóvar	President
Carrer Major, 4. Mont-ras	
Antonio Ruiz García	Vicepresident
José Camboy Ortega	Secretari general
Antonio Paredes Candelas	Secretari comptador
Manuel Moliner Espada	Tresorer
Fulgéncio Coner Hernández	Delegat del Comitè de la Federació
Juan Ojeda Rodríguez	Vocal
Carrer Major, 4. Mont-ras	
Miguel Ponce Ruiz	Vocal
Juan de la Torre Hernández	Vocal
Francisco Rosique Rosique	Vocal
Carrer Major, 4. Mont-ras	
Jerónimo Martínez Gómez (reunió 15/07/1920)	President
Manuel Ortíz López (reunió 6/01/1921)	President
Antonio Espinosa	Comissió de comptes
Juan de la Torre (abans vocal)	Comissió de comptes
Juan Cruz	Comissió de comptes
Juan López	Miner mort d’accident (s’adjunta per conèixer-ne el nom)

Narcís Gaviña
PINTURES

Mòbil 609 41 51 01
C/ Pujada Cucala, 22
17253 MONT-RAS

CERÀMIQUES

Crta.Palamós a la Bisbal C-31 Km.330 17253 MONT-RAS
telf i fax 972302571 email ceramiqueslaciutadella@gmail.com

Miners i mineres ingressats a l’hospital de Palafrugell (1911-1923)

Ingressos hospitalaris

NOM	INGRÉS	OBSERVACIONS
Emilio Senon Garcia	12/8/1912	Vivia a Llofriú
Josep Bages Mur	1/11/1913 al 10/12/1915	Natural de Flix (Tarragona)
Nou ingrés		
Juan Martínez Hernández	18/11/1915	Natural d’Alumbres (Murcia)
Transeünt		
Francisco Ajo Gabulanes	18/11/1915	Vilarino de Aires (Salamanca)
Francisca Chacón Montesino 24 anys	14/1/1918 al 3/2/1918	---
Isabel Gallego Garcia 24 anys	11/3/1918 al 18/3/1918	---
Juan Gracia Frasqué 35 anys	9/5/1918 al 13/5/1918	---
Francisco Bonilla Padilla 22 anys	27/8/1918 al 5/9/ 1918	Defunció a ¼ de 7 de la matinada
Elias Llorente Sánchez 30 anys	20/10/1918 al 19/12/1918	Grip
Manuela Rubia Aparicio 26 anys	7/1/1918 al 12/1/1918	---
Josefa Martínez Pérez 21 anys	14/1/1919 al 19/1/1919	---
Justo Ardil Hernández 61 anys	26/2/1919 al 17/2/1919	Defunció a les 6 de la matinada
Salomon Marlet Freixas 52 anys	26/8/1919 al 6/9/1919	Natural de Mont-ras. Trasllat a l’Hospital Provincial de Girona
Rafaela Gallardo Martínez 31 anys	3/10/1920 al 28/11/1920	---
Joan Ballesta Hernández	24/10/1920 al 11/11/1920	Era el marit de Rafaela Gallardo
Josep Bagés Mur 52 anys	27/2/1921 al 28/2/1921	Per petita intervenció
Manuela Bibanco Méndez 61 anys	27/3/1921 al 10/4/1921	---

Hospital municipal de Palafrugell, reconstruït durant el segle XVIII. Al costat d’aquest casal, habilitat com a hospital, hi ha l’església dels Dolors. Foto: Xavier Grañén

La consulta del llibre de moviments de l’Hospital de Palafrugell ens va interessar com a conseqüència d’assabentar-nos que havien mort 18 miners a causa de l’epidèmia de grip ocorreguda l’any 1918, entre ells José Puga Ruiz i Diego Puga Pizarro, el pare i el fill de 17 anys.

José Puga va ser enterrat a la fosa comuna del cementiri vell de Palafrugell el dia 29 de setembre de 1918 i el seu fill Diego, el 20 d’octubre de 1918. Dels altres miners no s’ha trobat informació.

Manuela Pizarro Villar, esposa i mare dels difunts, va restar desemparada i sense els puntals econòmics que necessitava per tenir cura de les seves tres filles petites, motiu pel que va demanar al batlle bitllets de beneficència per retornar a Linares. Correspondència municipal (AMP) del dia 6/12/1918.

Presentem una taula amb els noms dels miners, homes i dones, que van estar ingressats a l’hospital, alguns per grip, d’altres van ser traslladats a altres centres i alguns van morir.

Un tema d’interès en relació amb les mines, que podria ser tractat més endavant, seria el

de la legislació i la seguretat sanitària existent actualment. És sabut que la mineria era una ocupació bàsicament adreçada als homes, encara que les dones feien feines com la tria i el rentat de materials, tasques administratives i també de caràcter sanitari, dutes a terme pels professionals sanitaris d’empresa, sovint infermeres.

El Ministeri de Treball va presentar el decret del 26 de juliol de 1957 que regulava les activitats laborals i dictaminava que a les mines no hi podien treballar les dones ni els nois de menys de 18 anys.

Passats uns anys, en concret l’any 1975, va entrar en vigor la Llei d’igualtat de gènere i més tard, amb data 12 de desembre de 1992 el Tribunal Constitucional decretava nul el decret anterior, que establia la prohibició que les dones poguessin treballar a les mines.

Fins aquí el que hem pogut saber d’alguns dels miners i mineres i de les condicions amb què van treballar a les mines de Mont-ras, recordar-los pot servir com a un petit homenatge a la seva persona i a tots els miners en general. Agraïm a l’AMP la col·laboració en l’elaboració d’aquest article.

impacteretols.com

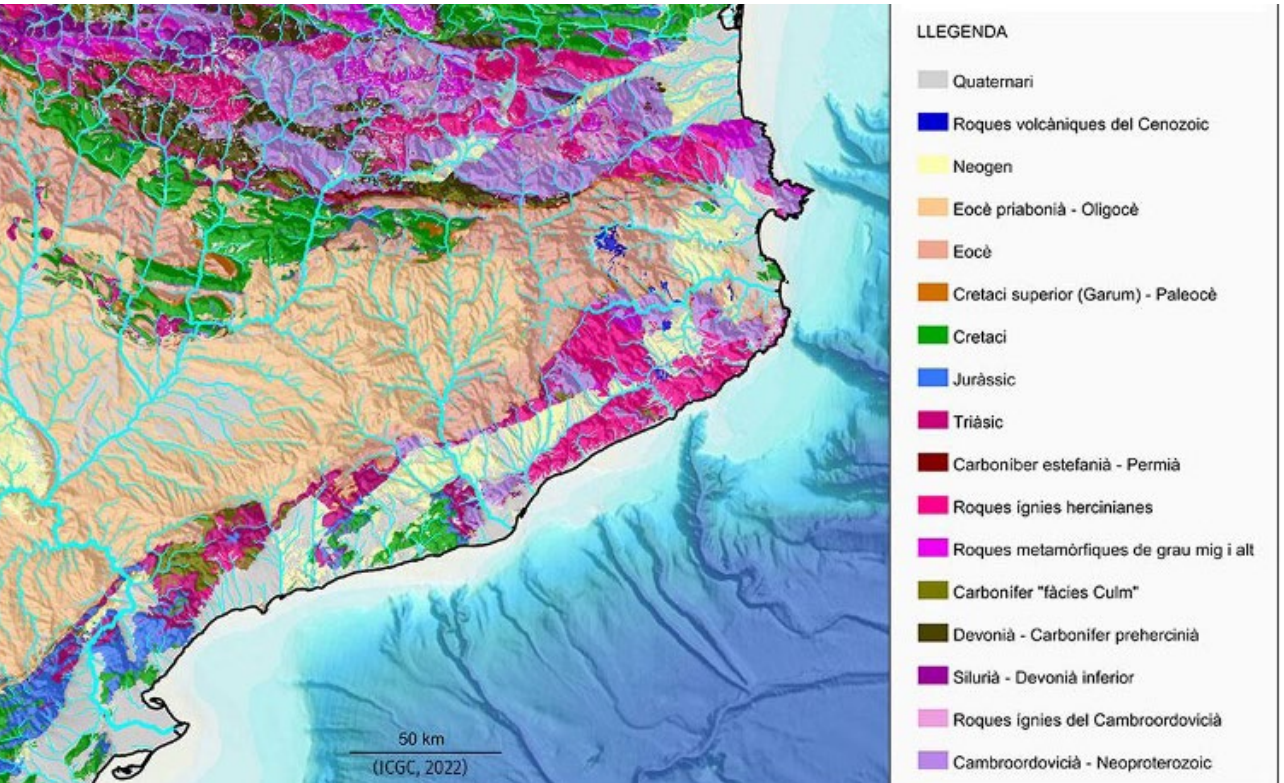
disseny retolació impressió digital

T. 972 304 324

PER A MÉS INFORMACIÓ

ELS MINERALS COM A FONT DE RIQUESA A MONT-RAS

M. Àngels Bernadet Martínez

Mapa de contextualització geològica de Catalunya i els seus entorns derivat del Mapa Estructural de Catalunya 1:250.000 (Font: ICGC)

L'origen dels minerals a Catalunya

Catalunya presenta un mosaic de varietats minerals, perquè és un territori amb un substrat geològic molt divers on hi ha roques ígnies, sedimentàries i metamòrfiques.

Roques ígnies: també anomenades magmàtiques, són les que resulten de la solidificació de material rocós fos (magmes). Aquests magmes es formen per la fusió de roques a la base de l'escorça terrestre i tendeixen a ascendir cap a zones més superficials de l'escorça degut a una densitat menor que les roques on s'encaixen.

Roques sedimentàries: es formen per l'acumulació de materials o partícules, per precipitació química o pel creixement d'organismes, en condicions subaèries o subaquàtiques marines, anomenades sediments. Generalment es dipositen en capes horitzontals anomenades estrats. La precipitació dels minerals dissolts en els fluids que ocupen els intersticis dels sediments, omplint els espais entre les partícules i travant-les, sovint contenen restes d'organismes que seran els fòssils en les roques sedimentàries.

Roques metamòrfiques: es formen com a resultat de la modificació, en estat sòlid, de roques ígnies o sedimentàries preexistents, en haver estat sotmeses a canvis en les condicions de temperatura i de pressió o a esforços tectònics. Els processos metamòrfics provoquen canvis en la mineralogia i en la textura de les roques i, en alguns casos, també en la composició química.

Els materials que constitueixen el sòl i el subsol es poden agrupar en 17 unitats cronoestratigràfiques que emparen un registre geològic de més de 500 milions d'anys. L'origen dels minerals que podem trobar a Catalunya està relacionat amb la formació d'aquestes unitats o els processos soferts al llarg del temps: metamorfisme, metasomatisme, hidrotermalisme, precipitació, diagènesi, deformació o meteorització.

A l'edat antiga es coneixen petites explotacions de ferro, plom, coure o plata. En el manuscrit de Pere Gili de 1.600 titulat *Llibre primer de la història cathalana en lo qual se tracta de història o descripció natural, ço es de coses naturals de Cathaluña*, considerat el primer tractat de geografia de Catalunya, es descriuen la distribució, les característiques i

les aplicacions de diferents explotacions mineres actives a l'edat mitjana i l'inici de l'edat moderna. I fa referència, entre altres, a les mines de sofre, coffoll (galena), salnitre, caparrós, sal, ferro i or.

En temps més moderns, i fins a mitjans del s. XX, l'activitat extractiva ha estat significativa en nombrosos punts del territori, condicionada a la demanda i a la situació socioeconòmica del país.

La història de les mines

La mina més antiga coneguda en els registres arqueològics és la Lion Cave (Cova del Lleó) a Swazilàndia. Aquí, fa 43.000 anys, els homes del Paleolític excavaven buscant un mineral compost de ferro per produir un pigment ocre. Amb una antiguitat semblant es va trobar a Hongria que els homes de Neandertal haurien extret sílex per fabricar armes i eines. Al 3000 aC trobem l'obtenció de turquesa pels egipcis a Maghara, península del Sinaí.

La pólvora negra va ser usada per primera vegada en mineria a un pou de Banská Tiavnica, Eslovàquia, l'any 1627. I en aquest mateix poble es va establir la primera acadèmia de mineria del món l'any 1762.

El 1777 a Almadén (Ciudad Real) es va crear la primera escola d'estudis de mines d'Espanya. El 1835 es va traslladar a Madrid i es va instituir la carrera d'Enginyers de Mines, però a Almadén es van continuar impartint estudis de mineria amb l'anomenada Escuela de Capataces de Minas.

Per tant, amb un concepte més modern, podem dir que una mina o una explotació minera és el conjunt d'instal·lacions necessàries per explotar un jaciment de minerals o altres materials.

Els **jaciments minerals** són concentracions anòmales, no usals, de determinades substàncies minerals, fins al punt que permeten la seva extracció amb suficient rendiment econòmic. Si no se n'obté rendiment econòmic, aleshores estem parlant de **mineralitzacions**.

Una **mena** és una formació rocosa que conté minerals amb prou concentració per fer-la apta per a la mineria. Els materials continguts en la mena han de ser: valuosos, prou concentrats per justificar econòmicament la seva explotació i extraïbles de la roca que els conté amb tècniques de processament de minerals.

Associat al concepte de mena hi ha el de ganga. La ganga és el conjunt de minerals de ganga, és a dir, sense interès econòmic, que també constitueixen la mena i es separen mitjançant el procés de concentració metal·lúrgica.

La mineria a Mont-ras

Mont-ras és un municipi on hi va haver moltes mines de baritina i galena argentífera i, en menor mesura, de quars. Hi ha constància minera ja en època dels romans, tal com es menciona a l'escriptura de constitució de l'empresa Sociedad de Minas Rodia del 1842, a la qual es va concedir l'explotació de 5 mines, totes elles plumboses i argentíferes: La Blanca, La Rabiosa, La Margarita, La Vieja i La Morena.

Obtenir la llicència per explotar una mina a vegades comportava el canvi de nom, tot i ser la mateixa. Això va passar amb la mina Carmen, entre altres. L'escriptura Rosa M. Masana en un article publicat a la *Revista del Baix Empordà* fa un recull dels 31 expedients que es van generar entre el 1886 i 1980 de concessió d'explotacions a les mines de Mont-ras.

Cal destacar el caràcter fort i reivindicador que tenien els treballadors de les mines per tal de fer valer els seus drets i demanar protecció en el treball, tant per als homes com per a les dones que hi treballaven. Un sentit d'agrupació sindicalista que en cap altre àmbit es veia en aquella època. Hi ha una carta del *Sindicato de Mineros Unión Minera "Irrompible"* de Palafrugell, on el seu president, el Sr. Fernando Gallego, s'adreça a l'alcalde de Palafrugell el 17 de desembre de 1919, informant de la reunió que l'entitat que representa portarà a terme l'endemà. Un cop celebrada, el Sr. Carlos Figueruelo en deixa constància escrita i cal destacar, en un dels seus paràgrafs, com protegeixen les treballadores de la mina Pepita que han sigut despatxades. Queda acordat que no es tornaran a incorporar si no se'ls garanteixen unes condicions més dignes en el treball, que inclouen que desaparegui el *destajo* i protegir-les de les inclemències del temps, perquè treballaven a l'aire lliure.

La mina Carmen

Va ser una mina d'on s'extreia galena, baritina i quars. El 1840 s'hi va obrir el primer pou, però es va abandonar perquè l'aigua subterrània la inundava i no s'hi podia treballar.

El 1842, Anna Fontanet de Gich la va registrar amb el nom de La Mejicana i en va obtenir la concessió el 1864. Però el 1869 hi va renunciar per manca de mitjans d'explotació.

El 1869 es demana una nova concessió, ara sí a nom de mina Carmen, i es va concedir el 1875. La galena que se n'extreia anava destinada als ceramistes. Però el 1877 mor el contractista i s'abandona la mina.

Vista de l'interior d'un pou d'una de les mines que en Pere Joanola, fa anys, ens va ensenyar i ens en va explicar el funcionament. S'hi aprecien els accessos laterals. Foto: Patrícia Ferrer Zamora

El 1879 la compra Miquel Torner, associat amb Jaume Gusti, i el 1881 es reemprenen els treballs d'extracció. S'hi posa una màquina de vapor de 3 cavalls de potència per extreure el mineral i desai-guar el pou mestre. Les dones eren les encarregades de separar la galena de full, que es venia als terrissers. La dona hi tenia un paper molt important, que no quedava prou reflectit i no s'han trobat registres a Palafrugell de dones amb malalties associades a la mineria, tot i que de ben segur en deurién patir.

La concessió caduca el 1886 i Miquel Tornabells registra la mina Carmen, ara amb el nom de La Barcelonesa. I així amb alguns noms més, com mina Pepita (correspon a les concessions de mina Carmen i Aumento a Carmen). Hi ha constància que el 1888 hi van haver molts buscadors de plom abandonat entre el pedregam de les mines, per vendre als ceramistes.

Entre el 1914 i el 1918 hi va haver la màxima esplendor minera, coincidint amb la I Guerra Mundial. La baritina es baixava amb carros al moll de Mont-ras, es molia, s'ensacava i es portava al port de Palamós, on s'embarcava amb destí a Barcelona i/o Europa. A partir del 1918 la producció de les mines va decaure i el 1925 la seva activitat era molt minsa.

Acabada la Guerra Civil a la mina Carmen se li va treure un nou rendiment: va subministrar aigua al dipòsit del molí de Vent de Palafrugell fins als anys seixanta. De fet, aquesta idea de portar aigua no era nova. L'Anna Fontanet el 1867, associada amb altres persones, va crear una societat amb la finalitat de cercar aigua al terme municipal de Mont-ras.

La darrera informació relacionada amb la mina Carmen és del 1980 i correspon a un permís d'investigació de baritina sota el nom de San Pons.

Baritina

Fórmula química BaSO_4 (sulfat de bari). Del grec antic βαρύς, barýs, *pesat*, és un mineral de la classe dels sulfats i és la principal mena de bari. La baritina cristal·litza en forma de cristalls tabulars lenticulars, incoloros, groguencs, vermellosos, verdosos, blavosos... i rics en cares, els quals tenen una forma de llibre obert o de cresta de gall. Al principi es trobava com a ganga d'alguns metalls.

S'utilitza en:

- La indústria del paper i de la goma
- La fabricació d'aigua oxigenada
- La realització de radiografies del sistema digestiu: farinetes de bari
- Vernissos i pintures
- La fotografia, com a substància dels papers de baritat
- Els tallers petrolífers per augmentar la densitat dels fluids de perforació i evitar les pèrdues d'aigua.
- Alguns ingredients del formigó, perquè augmenta la seva densitat i a l'absorbir els rajos gamma fa de pantalla. D'aquí l'ús en els materials de construcció de les centrals nuclears o per a explosions radiològiques.
- Joieria (anells, polseres, collars...)

Foto: Wikipedia

Galena

Fórmula química PbS [sulfur de plom (II)]. Hi ha constància que les poblacions ibèriques de Castell, Sant Sebastià o Ullastret es dedicaren a l'extracció de plom a partir de la galena, de la qual posteriorment també es va obtenir plata en petites quantitats.

S'utilitza en:

- La formulació d'alguns esmalts ceràmics. En el forn es converteix en òxid de plom (II) que forma part de la capa vítria que recobreix la peça ceràmica.
- Aplicacions com a semiconductor
- Les ràdios primitives com a element rectificador dels senyals captades per l'antena, que posteriorment va ser reemplaçat pel díode
- La fabricació dels balins
- Algunes bateries...

El plom és el producte final de la degradació dels elements radioactius naturals. Malauradament és molt nociu per a la salut de l'home, sobretot quan s'ingereix. A més, provoca malalties greus (saturnisme) si els seus compostos o vapors són absorbits per la pell o les vies respiratòries.

Foto: Wikipedia

TECOMAC

VENDA, REPARACIÓ I LLOGUER DE MAQUINÀRIA

JARDINERIA, FORESTAL I DE L'HORTA

☎ 972 307 803 – 629 757 580
 📍 C/ Sant Pere, 57 – Palafrugell
 ✉ info@tecomac.cat

🌐 tecomac.cat
 📷 @tecomac.cat

HONDA

ECHO

OREGON

SNAPPER

FISKARS

Foto: Wikipedia

Quars

Fórmula química SiO_2 (diòxid de silici o sílice). El quars és un mineral molt comú, el més abundant que es pot trobar a la superfície terrestre. Pot presentar una àmplia gamma de colors. Habitualment apareix amb coloracions marrons, negres, verdes, liles, blanques, grogues o taronges, però també pot ser incolor. És químicament inert en contacte amb la majoria de substàncies. Té propietats elèctriques i resistència a la calor, la qual cosa el fa valuós en productes electrònics.

S'utilitza en:

- La fabricació de vidre
- La sorra de quars a la indústria del petroli
- La fusta silicificada
- Els cristalls de quars sintètics
- Les pedres precioses
- Usos especials de pedra de sílice
- Materials de construcció...

La mineria actualment

L'activitat minera a Catalunya és poc rellevant. L'elevada densitat de població i les polítiques de sostenibilitat ambiental fan molt difícil la viabilitat de projectes de mineria industrial. L'explotació minera segueix una normativa ambiental estricta que no només regula l'extracció del material sinó també el seu impacte en el medi. Les zones properes a les zones extractives poden contenir elevades concentracions de

substàncies nocives tant per a la salut com per als ecosistemes. I els terrenys afectats per zones extractives acostumen a ser inestables degut a aquesta activitat. Tot i així, els minerals continuen sent un recurs que no es pot desestimar. Les seves propietats, la seva distribució i la seva gènesi són fonamentals per tirar endavant moltes accions orientades a fer front a la nova situació de crisi climàtica i ambiental.

LES MINES DE MONT-RAS. Mines, Pedrera d'en Zamora, Font de la Teula i Mirador

Josep M. Farreró i Carolà

Font de la Teula. Foto: Xavier Grañén

La passejada segueix el següent ordre cronològic: aparcament de l'església de Mont-ras (lloc d'inici), pedra de la Mare de Déu, can Molins, mina Pepita, pedrera de Morena, mina d'en Torrent, pous de ventilació, font de la Teula, mirador, coll de la Boqueta, mina Pepito, i mina sant Miquel.

Passem per sota cal Duc, al costat de la pedra de la Mare de Déu, ens creuem amb la pista de Fitor i ja som a can Molins. Dins de la propietat es poden veure les restes de les instal·lacions de la mina Pepita (abans anomenada la Mejicana i posteriorment mina Carmen).

El 20 de desembre de 1935 l'Ajuntament de Palafrugell i el propietari de la mina Pepita van signar un contracte per al proveïment d'aigua potable a la vila. Al fons del pou hi havia el motor que subministrava l'aigua que havia d'omplir el dipòsit del Molí de Vent.

Diu la tradició que les mines de Mont-ras ja s'explotaven en temps dels romans. Les més conegudes de l'entorn són la mina Pepita, la mina d'en Torrent (terme de Palafrugell), la mina Pepito i la mina Sant Miquel. En aquesta zona s'extreia quars, baritina i galena. La baritina

s'utilitzava per a la fabricació de pintures i en la indústria química, mentre que de la galena se n'extreia plom, utilitzat sobretot per fer municions. L'explotació minera era intermitent i va tornar a reiniciar-se el 1914. Això va produir una petita onada de miners provinents de Múrcia, Jaén i Almeria cap a les viles de Mont-ras i Palafrugell. Uns es varen instal·lar al poble de Mont-ras i altres a Palafrugell, molts d'ells concretament al carrer de Palamós.

Seguint per darrere de can Molins ens apareix la pedrera d'en Zamora o de Morena situada a l'est del massís de les Gavarres, ja endinsant-se en la fossa anomenada corredor de Palafrugell. Té una capacitat de 27.000 m³ i una profunditat aproximada de 6 m. La pedrera va començar a explotar-se l'any 1963 i el final de les extraccions va ser el 1994. Era una explotació de granit i aquest material es va utilitzar per a construir l'escullera del moll del port Marina de Palamós.

En la zona explotada hi havia antigament la font de Morena. S'ha comprovat que el nivell freàtic dels terrenys se situa a 108 m sobre el nivell del mar i es va explotar fins a la cota 94. Mentre s'anava perforant va aparèixer una deu important a la cota 102

**SERRALLERIA
ALSINA**

C/ Torres Jonama, 60 - 17253 MONT-RAS Tel / Fax: 972 30 29 96

DISTRONIC

Llavia i Serra 26 Tel. 972611260
17200 Palafrugell
www.distronic.tv
distronic@distronic.tv

que expulsava un cabal de 400 litres/hora (és possible que es tracti de la mateixa deu que proveïa d'aigua l'antiga font). Aquest fet va provocar que durant l'explotació s'hagués de bombar contínuament l'aigua que s'acumulava al fons. Un cop clausurada la pedrera (1994), aquesta es començà a omplir d'aigua procedent majoritàriament de la deu i també de l'aigua de pluja.

Desafortunadament durant força temps la bassa va passar a ser un abocador incontrolat de runes sense classificar: residus de la construcció, materials plàstics, espumes de poliuretà, bidons de productes químics, residus vegetals, olis, pintures, etc. Totes aquestes deixalles van produir una important contaminació que va fer que l'aigua no fos potable segons les anàlisis efectuades posteriorment.

L'Ajuntament de Mont-ras amb la col·laboració dels bombers de Girona va portar a terme una neteja considerable de la part més superficial de la bassa. Se'n van treure tones de deixalles i posteriorment es van endegar projectes per recuperar-ne l'ús públic i es van fer estudis d'impacte ambiental i treballs d'enjardinament per a activitats lúdiques, condicionant l'entorn amb vegetació i serveis per a zona de pícnic, amb taules i barbacoes (any 1999). Actualment la bassa és un hidrant que utilitzen els bombers quan hi ha un incendi forestal. Tot i això, caldria controlar la fauna i la flora al·lòctones que s'hi poden trobar.

Continuem per la pista que condueix al corriolet que ens porta als pous de ventilació i al capdavant, a la pista forestal de la font de la Teula. Si volem visitar la mina d'en Torrent ens haurem de desviar un petit tram a la dreta passant just pel punt de la línia d'alta tensió.

La font de la Teula és una de les fonts més populars i conegudes del terme municipal de Palafrugell i rodalies. L'aigua és ferruginosa i està situada en una zona fresca en terres propietat del mas Barris. La climatologia ha fet, com en tants altres casos, que hagi deixat de rajar.

Mina d'en Torrent. Foto: Xavier Grañén

Pugem pel rieral fins al mirador situat a 204 metres sobre el nivell del mar. És una talaia que permet observar una magnífica vista del mar, de la serralada litoral, de Palafrugell i el seu corredor, així com del massís de Begur.

Finalment, baixem al coll de la Boqueta i per un sender ens apropem fins a la mina Pepito, que conserva el pou d'extracció en bon estat i les restes d'una petita edificació en estat ruïnós. El pou, de profunditat considerable, està protegit i cobert. El cartell explicatiu de l'activitat minera és molt didàctic.

Un dels últims miners de Mont-ras, en Pere Joanola, ens va deixar un parell de llegendes sobre les mines.

“Es conta que, estant en retirada, l'exèrcit napoleònic (1808) portava gran quantitat d'or, de plata i d'objectes valuosos. Els traginava amb mules i carros que anaven molt feixucs per tant de pes. Pressionats per les tropes espanyoles i angleses que els perseguïen, els oficials varen ordenar amagar el tresor en una de les mines de Mont-ras, l'entrada de la qual varen fer volar amb pólvora, tot deixant a dins els soldats que varen fer la descàrrega. Uns diuen que les restes d'aquells nois i el tresor encara hi han de ser. Altres que determinada família va trobar l'amagatall i que, encara ara, els seus descendents, de tant en tant, van traient coses i les venen i que per això viuen com a reis”.

“Una altra llegenda, aquesta amb més possibilitats de ser real, explica com poc abans de tancar definitivament les mines, els miners ara cobraven, ara no cobraven, amb vagues i aldarulls de tota mena. Molts anaven a treballar i el mineral que extreïen l'amagaven dins galeries abandonades, amb la intenció de recuperar-lo més endavant. El cas és que, en tancar i no treballar-hi, les galeries es varen inundar ràpidament. El mineral encara hi deu ser i avui potser valdria una fortuna”.

Una passejada d'uns 5,5 km que es pot fer tot l'any amb un patrimoni paisatgístic i cultural prou interessant. Track: <https://ca.wikiloc.com/rutes-senderisme/mont-ras-pedrera-de-morena-font-de-la-teula-mirador-i-mina-pepito-15501999>

Salut i cames!!!

Corriol d'accés a la font de la Teula. Foto: Xavier Grañén

Interior de la mina d'en Torrent. Foto: Xavier Grañén

obra nova restauració i reformes

C/ Pals, 66 - 17200 PALAFRUGELL - Tel. 651 99 10 35 - 872 26 63 62
cpuigdal@gmail.com - www.construcreform.es

CONSTRUCCIONS I PROMOCIONS

FAMISOL s.l.

PARATGE PORTALADA 3.B
17200 PALAFRUGELL

TEL. 619 119 060
620 286 292

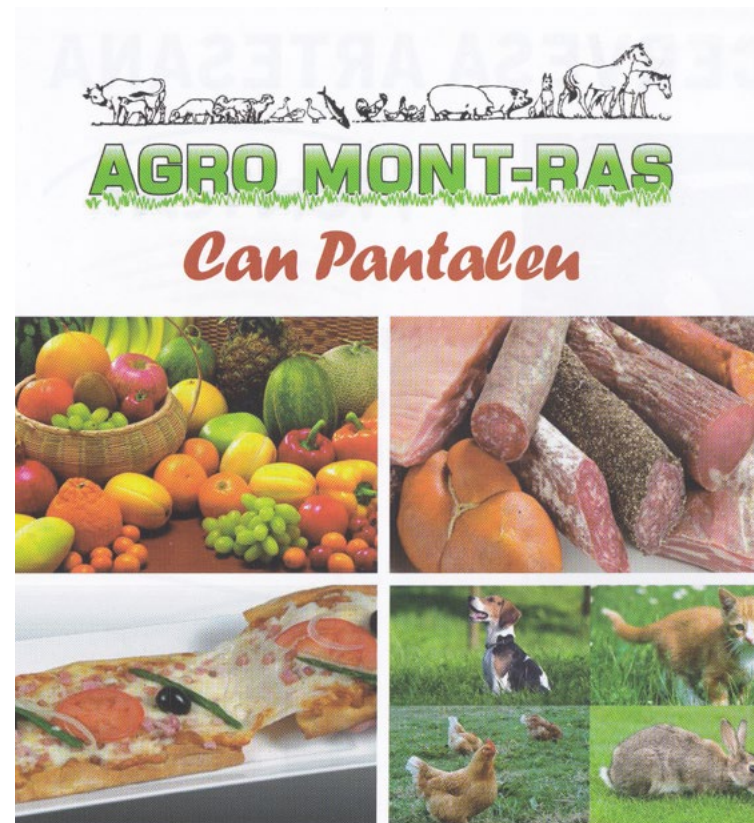
Som experts en la distribució de fruita i verdura fresca d'Espanya a Europa, països nòrdics i Regne Unit. Tenim un ampli catàleg, on oferim productes convencionals, especialitats com productes orgànics, herbes aromàtiques, tomàquets especials, entre altres.

Avda. Catalunya, 33-35, 17253 Mont-ras (Girona)

Telèfon : +34 972 66 72 16

www.greenfoodiberica.es

NINOTAIRES

**PRODUCTES ARTESANS
i NUTRICIÓ ANIMAL**

CERVESA ARTESANA

**FABRICACIÓ PRÒPIA
VENDA A L'AGROBOTIGA**

Avinguda Catalunya, 32
MONT-RAS (BAIX EMPORDÀ)
Tel. 618 97 76 97

GASTRONOMIA

El tortell de Reis

Recepta: Pilar Giménez Puig

Avui, a les engires de les festes nadalenques, us proposo fer el tortell de Reis. Espero que us animeu a provar-ho.

Aquest dolç, conegut per tothom, és una de les postres més consumides i populars del nostre país, en forma de cercle i farcit de massapà, cabell d'àngel, nata, crema o trufa. La massa pot ser de brioix, pasta de full, pasta *choux* o de lionesa, i la decoració varia segons la festa o els gustos: gelatina, sucre, fruita confitada, pinyons, ametlla laminada o crocant.

El mengem en diferents festivitats: el dia de Reis porta sorpreses, a dins du la figureta d'un rei i la d'una fava. El que troba la fava paga el tortell i a qui troba el rei li posen una corona, que ve amb el tortell com a decoració o que podeu fer a casa.

El dia de San Antoni Abat, dia de la benedicció d'animals de treball i mascotes, el reben de regal els qui hi participen amb els seus animals.

El dia del Ram, el tortell el regalen els padrins als seus fillols, quan arriben de beneir la palma o el palmó.

Hi ha altres festes o celebracions locals on també es menja el tortell. Tradicionalment, fa uns anys, era una de les postres dels diumenges a moltes llars catalanes. És un dolç que les pastisseries no deixen de fer, no calen festes assenyalades per poder-ne gaudir.

Fotos: Xavier Grañén

Ingredients:

Per a la massa de llevat:

- 250 g de farina
- 15 g de llevat de fleca
- 125 g d'aigua

Per a la massa de massapà:

- 250 g de farina d'ametlla
- 175 g de sucre
- 100 g d'aigua

Per a la massa de brioix:

- 4 ous
- 750 g de farina de mitja força
- 170 g de sucre
- 170 g de mantega pomada
- 75 ml d'aigua
- 5 g de sal
- Llimona ratllada
- Canyella en pols, vainilla i, si es vol, anís per aromatitzar
- Fruita confitada o pinyons per decorar

Elaboració

- Primer prepareu la massa de llevat: en un bol dissolau el llevat amb una mica d'aigua tèbia, afegiu-hi la farina i amasseu-ho fins que quedi una massa homogènia, deixeu-ho reposar fins que hagi doblat el volum.
- Mentrestant feu el massapà: poseu a bullir l'aigua i afegiu-hi el sucre, deixeu-ho coure una mica fins que quedi com un almívar lleuger. Afegiu-hi la farina d'ametlla i coeu-ho un moment fins que quedi tot ben incorporat i reserveu-ho. (Si us voleu saltar aquest pas i us han sobrat torrons de massapà els podeu utilitzar traient-ne la fruita o bé tallant-la petita i fent-ne una massa) i recordeu que hi ha altres opcions de farcir-lo segons els gustos de cadascú.
- Ara feu el brioix: agafeu la massa de llevat, afegiu-hi la farina i aneu-la incorporant a poc a poc.
- Afegiu-hi els altres ingredients i amasseu-la, quan sigui ben lligada deixeu-la llevar, tapada amb un drap fins que dobli el volum.
- Per fer el tortell, passeu oli a sobre la superfície de treball, feu dues parts de la massa, en fareu servir una, que estireu i li donareu forma llarga i una mica aplanada del mig, agafareu el massapà, en fareu un cuc llarg i el col·locareu sobre el tortell. Recordeu posar-hi la fava i el rei, amb les mans anireu ajuntant els costats fins que us quedin ben tapats.
- Feu uns talls a sobre per tal que quan cogui es vegi el massapà, adorneu amb les fruites que hàgiu escollit o bé amb pinyons. Deixeu-ho llevar una estona.
- Enceneu el forn a 180 graus.
- Pinteu el tortell amb ou, així quedarà brillant, i ja el podeu coure i gaudir-ne.
- Amb la massa que no heu utilitzar podeu fer un segon tortell i si no el necessiteu el podeu guardar acabat i sense coure al congelador, per a una altra ocasió. També el podeu fer amb forma de coca i tindreu una coca de crema que farcireu un cop cuita.

Bon profit!

OLI D'OLIVA VERGE

MATEU

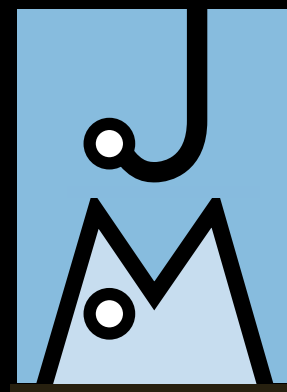
VARIETATS D'OLIVA:

ARGUDELL, ROGET I PICUAL

JOSEP SAIS DEULOFEU

CIUTADELLA, 6 - 17253 MONT-RAS
GIRONA (ESPANYA) TEL: 609 302 394
RMEAMM: 17110.05.01.2.3.00001

Oli d'oliva obtingut directament d'olives i només mitjançant procediments mecànics

PEIXATERIA MONT-RAS

QUEVIURES I PA

C/ TORRES JONAMA, 53
17253 MONT-RAS

972 304 552 - 622 21 29 36

Així, sí!

A la natura, porta el gos lligat,
per no molestar els animals
salvatges i els ramats,
per la seguretat del teu gos
i per respecte a la resta
de visitants.

Descobreix l'equilibri entre gaudir i protegir a
espaisnaturals.cat

Generalitat
de Catalunya